

**МЕЂУОПШТИНСКИ ИСТОРИЈСКИ АРХИВ
ЗА ГРАД Ч А Ч А К И ОПШТИНЕ Г. МИЛАНОВАЦ И ЛУЧАНИ**

Господар Јованова 2, 32 000 Чачак,
тел. (032) 222-729, тел. факс (032) 342-860
е-mail : arhivcacak@open.telekom.rs;
www.arhivcacak.org.rs

ПРОЈЕКАТ:

„ВЕК СТРАДАЊА“

ЧАЧАНСКИ КРАЈ У ОСЛОБОДИЛАЧКИМ И ОДБРАМБЕНИМ РАТОВИМА
ОД 1912. ДО 1999. ГОДИНЕ
- ПОПИС ЖРТАВА У РАТОВИМА ОД 1912. ДО 1999. ГОДИНЕ -

ЧАЧАК, 2014.

Почетак пројектних активности: 2014. година
Завршетак пројектних активности: 2019. година

Прва етапа (2014-2016) – Попис цивилних и војних жртава у току Балканских ратова и Првог светског рата 1912-1919;

Друга етапа (2016-2018) – Попис настрадалих током Другог светског и грађанског рата (1941-1945. и након 1945);

Трећа етапа (2018-2019) – Попис настрадалих током југословенског-грађанског рата (1991-1995) и НАТО агресије (1999).

◆ ПОДАЦИ О ОРГАНИЗАЦИЈИ

Међуопштински историјски архив за Град Чачак и Општине Горњи Милановац и Лучани (МИАЧ) је установа која има задатак да се брине о архивској грађи и регистратурском материјалу на територији Града Чачка, општина Горњег Милановца и Лучана. Стручно је повезан са матичном кућом Архивом Србије у Београду.

Организована заштита архивске грађе на подручју ове установе почиње 22. априла 1948. када је основано Архивско средиште у Чачку. Територијална надлежност установе у оснивању простирала се на срезове: љубићко - трнавски, драгачевски, жички, таковски, љишки, моравички и студенички.

Установа је носила првобитан назив: Архивско средиште до 1955, Градска државна архива од 1955. до 1956, Историјски архив од 1956. до 1977, када постаје Међуопштински историјски архив за општине Чачак, Горњи Милановац и Лучани, од 2011. носи назив Међуопштински историјски архив за Град Чачак и Општине Горњи Милановац и Лучани.

Архив је смештен у згради бивег Начелства округа чачанског, која је проглашена за културно добро од великог значаја (11. фебруара 1974).

Од 1948. до 2013. установа је прикупила, заштитила и средила преко 2.500 метара дужних архивске грађе, која је разврстана у 457 архивска фонда, покрива 620 регистратура.

Архивски документ, као извор информација и сведок историјских процеса, је незаобилазно средство за научне и друге јавне потребе локалне заједнице. Архив Чачак до сада је организовао 67 изложби архивских докумената, а у оквиру своје издавачке активности шездесет издања, двадест и један каталог изложби. На овај број требало би додати и периодична издања у која убрајамо 28. бројева часописа *Изворник*, дванаест бројева *Старог српског архива* и четири књиге едиције *Памћеници*, тако је укупан број објављених наслова 125.

За свој допринос у развоју архивистике, Архив у Чачку је добио највише признање из те области, награду „Даница Гавриловић“, 1988. године. За своју издавачку делатност два пута је добијао награду из фонда Ђурђа Јеленића, за издавачки подухват године у области архивистике и историје. Установа је 2004. године из Фонда Александра Арнаутовића добила Награду „Златна архива“, за целокупан рад из области архивистике.

◆ АУТОРИ ПРОЈЕКТА

Лела Павловић, историчар, архивски саветник и директор Међуопштинског историјског архива Чачак. Дипломирала је на Катедри за савремену националну историју Филозофског факултета у Београду. У Историјском архиву ради од 1992. године на пословима сређивања и обраде архивске грађе и културно-просветно пропагандној делатности. Директор установе од 2008. године. Истраживачки се бави животом и радом познатих личности и породица чачанског краја XIX и XX. Аутор је и коаутор 16 изложби докумената и фотографија, 30 објављених радова и учесник једног научног скупа о Јаворском рату, рецензент три књиге које су настале на основу архивске грађе Чачанског архива („Архив у Чачку 1948-2003“, „Породица Крен“). За књигу *Историја Чачка. Хронологија од праисторије до 2000.* (2009) добила је заједно са колегом Гораном Давидовићем, *Награду Даница Марковић*, коју додељује Градска библиотека *Владислав Петковић – Дис*, као издавачки подухват године, *Награду* је добио и Архив као издавач. Уредник је часописа *Изворник*, који издаје Архив од 1984. Покретач је нове нове едиције *Памћеници*, коју Архив започиње 2011. Током 2009. и 2010. организатор манифестације *Летњих дана културе у Чачку*.

Данијела ДАВИДОВИЋ, историчар, професор историје у ОШ „Владислав Петковић Дис“ Заблаће. Дипломирала је 2004. године на Катедри за Историју Југославије Филозофског факултета у Београду. У ОШ „Владислав Петковић Дис“ Заблаће ради као професор историје од 2005. године. У ОШ „Св. Ђакон Авакум“ Трнава радила 2008. Коректор двају томова књиге *Затамњена прошлост. Историја равногораца чачанског краја* (том 2 и 3, 2003-2004).

Горан ДАВИДОВИЋ, историчар, виши архивист Међуопштинског историјског архива у Чачку. Дипломирао је 1998. године на Катедри за Историју Југославије Филозофског факултета у Београду. У Историјском архиву ради од 1998. године, у служби сређивања и обраде архивске грађе. Истраживачки се бави историјом Другог светског рата у чачанском крају. Коаутор је тротомне књиге *Затамњена прошлост. Историја равногораца чачанског краја*, Чачак-Краљево-Горњи Милановац (2002-2004), књиге *Осветљавање истине. Документа за политичку и војну историју чачанског краја 1938-1941. године*, књига 1, Чачак-Краљево, 2006 и *Историја Чачка. Хронологија од праисторије до 2000. године* (2009) и аутор монографије *Основна школа „Милица Павловић“ Чачак 1937-2012. Од буквара до рачунара 1987-2012*, књига друга (2012). Учесник два научна скупа. Публиковао је више радова (44) у стручним часописима, аутор/коаутор је шест монографија, две изложбе и сарадник на пет, рецензент једне књиге („Архив у Чачку 1948-2003“). За монографију *Затамњена прошлост. Историја равногораца чачанског краја, књига прва*, добио је годишњу награду *Задужбине Ђурђа, Данице и Јованке Јеленић* из области историје и архивистике (2003), као и награду *Драгиша Кашиковић* (2005). За књигу *Историја Чачка. Хронологија од праисторије до 2000. године* (2009) добитник награде *Даница Марковић* за издавачки подухват године у Чачку 2009. године, а за монографију *Основна школа „Милица Павловић“ Чачак 1937-2012. Од буквара до рачунара 1987-2012*, (2012) добитник награде на Трећем сајму школског издаваштва моравичког округа за издавачки подухват године (2013).

◆ ОПИС ПРОЈЕКТА

Данашња територија коју административно покрива Град Чачак, као и Општине Г. Милановац и Лучани, претпрела је огромне цивилне и војне жртве у ратовима током XX века: у два Балканска, у Првом и Другом светском рату, ратовима за југословенско наслеђе и НАТО бомбардовању. Нажалост, све цивилне и војне жртве са територије Града Чачка, Општина Г. Милановац и Лучани ни до данас нису побројане и пописане. Ова поражавајућа чињеница покренула нас је да започнемо пројекат прављења јединствене базе података жртава са територије Града Чачка, Општина Г. Милановац и Лучани у XX веку. Огледним истраживањем у ОШ „Владислав Петковић Дис“ Заблаће,¹ у сарадњи са професором историје током првог полугодишта школске 2013/2014. утврђено је да на терену има доста непознатих и нових података, докумената и фотографија која се односе страдање народа током XX века са територије коју покрива поменута школа.

Прикупљање података је веома тежак посао с обзиром на чињеницу да је прошао скоро читав један век од Првог светског рата и неколико деценија од других ратова, у ситуацији када су архиве уништаване и растуране. Због протока времена и недостатка грађе, али и велике демографске ерозије задњих деценија, прикупљени податци свакако неће бити комплетни, али са сваким даном, месецом и годином одговлачења ће их бити све мање. Због тога је за оваква истраживања потребна шира друштвена помоћ, анимирање државних органа и органа локалне самоуправе, музеја, библиотеке и посебно просвете.

Посебан акценат током пројекта „**ВЕК СТРАДАЊА**“ се ставља на сарадњи са просветним установама, односно мрежу основних и средњих школа на територији Града Чачка, Општина Г. Милановац и Лучани. У сарадњи и са подршком Школске управе, Регионалног центра за образовање и Активом историчара, Међуопштински историјски архив у Чачку би у оквиру „Недеље Архива“ обилазио школе и прикупљао податке на основу Упитника, прикупљао и скенирао фотографије и документа везана за горе наведене догађаје.

Најважнији део пројекта односи се на презентацију наведених истраживања у виду посебних публикација, стварању јединствене базе података и организовању изложби, предавања и семинара. На крају сваке пројектне активности (3) организовала би се једна централна изложба на основу прикупљених података са терена, али и мањих појединачних изложби које би се организовале у школама, на основу прикупљених података за дотичну школу и територију коју она покрива (посебно сеоска подручја).

---

¹ Огле дно истраживање је изршено на основу Упитника о настрадалим у току Балканских ратова и Првог светског рата и Упитника о настрадалим у току Другог светског и грађанског рата.

◆ ЦИЉЕВИ

- Прикупљање, архивистичка обрада, конзервација, чување и презентација архивске грађе која се односи на поменути пројекат, а везани су за чачански крај или људе који потичу са ових простора;
- Стварање базе података, архивских фондова, аудио и видео записа, статистичких података који би пружили могућност за нова истраживања непосредне прошлости, како научним радницима, тако и ученицима и студентима;
- Културно-просветни рад са становништвом;
- Суочавање са историјским наслеђем;
- Истраживање и прикупљање података са циљем публикавања у виду посебне монографије;
- Презентација прикупљених података са терена (централна изложба и више мањих по школама);
- Промовисање архивске делатности и афирмисање свести о значају документа код становништва, посебно ученика;
- Организовање семинара који би подстицали знање о архивском наслеђу;
- Педагошки рад са ученицима, прављење радионица и квизова које би подстакле дечју радозналост ка проучавању историје, као и пружање могућности за рационално сагледавање прошлости;
- Посебан рад са ученицима (радионице, квизови, практични рад у Архиву) на побољшању нивоа знања на пољу истраживања и тумачења историје са циљем да се оспособе да самостално изврше селекцију историјских извора, да анализирају и процењују релевантност историјског извора, да одреде на основу анализе историјског извора контекст у којем је настао извор и контекст о којем говори извор (идеолошки, културолошки, социјални, политички, географски контекст извора), да издвоје разлике и сличности у тумачењима и изворима који се односе на исту историјску појаву, да изразе став и мишљење о одређеном тумачењу историјског феномена и да одреди врсту пристрасности (манипулација, пропаганда, стереотип...), да разуме на који начин су повезане појаве из националне, регионалне, опште историје и како су повезане појаве из прошлости и садашњости и на крају, да самостално закључе зашто је дошло до одређених историјских догађаја и

које су последице важних историјских дешавања; упознавање локалне историје;

- Успостављање трајне сарадње са просветним установама, Активом историчара и ученицима у циљу развијања свести о потреби очувања културно-историјског наслеђа и интересовања за посете Архиву и учествовања у њеним културно-просветним активностима.

◆ ПРИКАЗ ПРОЈЕКТНИХ АКТИВНОСТИ

Пројекат би се одвијао у трима етапама, у периоду од 2014. до 2019. године.

Прва – прикупљање података на основу Упитника о настрадалим у току Балканских ратова и Првог светског рата (1912-1918). Реализовала би се у периоду 2014-2016. године у сарадњи са просветним установама (школе, Школска управа, Регионални центар за образовање, локална самоуправа - Град Чачак, Општине Г. Милановац и Лучани) на територији Града Чачка, Општина Г. Милановац и Лучани;

Друга – прикупљање података о настрадалим особама током Другог светског рата. Реализовала би се у периоду 2016-2018. године у сарадњи са просветним установама (школе, Школска управа, Регионални центар за образовање, локална самоуправа - Град Чачак, Општина Г. Милановац и Лучани) на територији Града Чачка, Општина Г. Милановац и Лучани;

Трећа – прикупљање података о настрадалим особама током ратова за југословенско наслеђе 1991-1995. и НАТО бомбардовања 1999. године. Реализовала би се у периоду 2018-2019. године у сарадњи са просветним установама (школе, Школска управа, Регионални центар за образовање, локална самоуправа, Полицијска управа Чачак, Војска Србије) на територији Града Чачка, Општина Г. Милановац и Лучани.

Сваку етапу пројектних активности би пратиле мање изложбе по школама (на основу прикупљених података, докумената, фотографија и др. из дотичне школе) и једне централне изложбе, на којима би се презентовали резултати истраживања. Истовремено би била организована предавања у школама са територије Града Чачка, Општине Г. Милановац и Лучани на којима би се презентовао рад на пројекту, организовање радионица у којима би ученици активно учествовали у сакупљању података, докумената и фотографија за Архив и писала радове о пројектној теми.

◆ ЦИЉНА ГРУПА

Циљна група пројекта „**ВЕК СТРАДАЊА**“ су ученици, студенти и научни радници. База података и архивски фондови који би се створили, отворили би могућност за истраживање и осталој популацији, који би тако употпунили досадашња и освојили нова знања и створили рационалну слику прошлости.

Главни циљ пројекта је да Архив (МИАЧ) као званична научна институција допринесе у настојањима свих друштвених фактора да се коначно напишу све жртва српског народа у XX веку, јер се величина једног народа огледа и у односу према својим прецима и својој историји.

◆ ЕВАЛУАЦИЈА ПРОЈЕКТА

- ◆ Архив у Чачку нема у својим фондовима комплетну грађу о настрадалима у току XX века са територије Града Чачка, Општине Г. Милановац и Лучани;
- ◆ За организовање истраживања постоји велико интересовање, и код научне јавности али и код шире популације, посебно ученика;
- ◆ Проток времена уништава трагове прошлости, тако да је ово можда и последња прилика да исправимо, допунимо и објединимо постојеће податке;
- ◆ Активности на овом пројекту би били у оквиру пројекта који се покреће на нивоу целе земље и у оквиру прославе стогодишњице избијања Првог светског рата (1914-1918 / 2014-2018).

Аутори пројекта

Горан Давидовић

историчар-виши архивист
Међуопштински историјски архив Чачак
goran.davidovic@arhivcacak.org.rs

Данијела Давидовић

професор историје
ОШ „Владислав Петковић Дис“ Заблаће
dacadavida@gmail.com

Лела Павловић

директор, историчар-архивски саветник
Међуопштински историјски архив Чачак
032/342-860
arhivcacak@open.telekom.rs

Међуопштински историјски архив у Чачку